

Betydningen av vennskap og sosiale relasjoner som ung

The Journal of Youth Voices in Education:
 Methods Theory Practice
 Copyright©2020
 University of Cumbria
 Vol 2(1) pages 3-9

Ruth H. Waltila & Rikke Jacobsen

Abstract

This article examines the significance of friendship and social relations in young people's lives. This is illuminated through two young women with low socioeconomic backgrounds, and their experiences from being children, youth and young adults. The article is written within the MaCE project, which is a cooperation between Norway, England and Denmark. We have used a qualitative, unstructured interview, called the indirect approach to interact with the youth. The goal of using this method is to gain insight into the informant's secret world by obtaining information without asking directly for it. Furthermore, we have approached these young women's stories through a thematic analysis. The stories show that the informants' experiences with friendship or lack of it have great importance. A recurrent element is how the informants struggled to understand the social codes and often chose to be alone in order to avoid a possible rejection. This seems to result in a negative pattern, which seems to be hard to break out of. In addition, the informants often talk about the lack of friendship and social relations in the context of their feeling of loneliness and mental struggles. This is illustrated by Bourdieu's theory of social and cultural capital, as well as Søndergaard's theory of social exclusion.

Keywords

Youth voice, friendship, social relations, indirect approach, social codes, social capital, cultural capital, social exclusion.

Sammendrag

Denne artikkelen undersøker betydningen av vennskap og sosiale relasjoner i unges liv. Dette er belyst via to unge kvinner med lav sosioøkonomisk bakgrunn, og deres erfaringer som barn, ungdom og unge voksne. Artikkelen er skrevet innenfor prosjektet MaCE, som er et samarbeid mellom Norge, England og Danmark. Som metode brukte vi et kvalitativt, ustrukturert intervju med indirekte tilnærming til å samhandle med informantene. Hensikten med å bruke denne metoden er å få innsikt i informantenes hemmelige verden ved å få informasjon uten å spørre direkte om den. Videre har vi tilnærmet oss disse unge kvinnenes fortellinger gjennom en tematisk analyse. Analysen viser at informantenes opplevelser med vennskap og sosiale relasjoner, eller mangel på det, er av stor betydning. Et gjennomgående element er hvordan informantene hadde utfordringer med å forstå sosiale koder, og valgte ofte å trekke seg unna de få vennsapsrelasjonene de hadde. Studien viser at informantene havner i et uheldig mønster som det kan synes å være vanskelig å bryte ut av. I tillegg snakker de ofte om mangelen på vennskap og sosiale relasjoner i sammenheng med ensomhet og psykiske utfordringer. Dette belyses gjennom Bourdieus teori om sosial og kulturell kapital, samt Søndergaards teori om sosial ekskludering.

Nøkkelord

Unge stemme, vennskap, sosiale relasjoner, indirekte tilnærming, sosiale koder, sosial kapital, kulturell kapital, sosial ekskludering.

Innledning

Stig Brostrøm (2000, s. 18) definerer vennskap som «en fri relasjon mellom personer». Denne relasjonen preges av gjensidighet, nærhet og åpenhet. Et vennskap er en fortrolig relasjon, som vi

Citation

Waltila, R.H. and Jacobsen, R. (2020) 'Betydningen av vennskap og sosiale relasjoner som ung', *The Journal of Youth Voices in Education: Methods Theory Practice*, 2(1), pp. 3-9.

ønsker å ta vare på og som vi ofte oppsøker fordi vi ønsker det. Askland & Sataøen (2014, p. 74) trekker frem fire grunnpilarer i vennskapet; valgfrihet, fellesskap, gi og ta, samt varighet.

Vennskap er et viktig tema for både skoler, barnehager og samfunnet generelt. Utdanningsdirektoratet (2012-2018) legger vekt på betydningen av vennskap for barn og unges trivsel og utvikling. Når barn og unge ikke har venner, eller av ulike grunner er ensomme, kan dette ikke ignoreres (Utdanningsdirektoratet, u.å.). Utdanningsdirektoratet (u.å.) viser til et sitat av Aristoteles som sier at: «Ingen ville vel ønske å leve uten venner, selv om han hadde alle andre goder».

Det å fremstå sosialt attraktiv blant jevnaldrende er en viktig del av det å vokse opp og sosialiseres inn i en kultur. Det er derfor viktig å utvikle de rette sosiale ferdighetene for å kunne delta i det sosiale samspillet. Dersom man havner utenfor det sosiale, kan det oppleves veldig vanskelig og sårt. Dette kan få konsekvenser for hvorvidt man føler mestring på andre arenaer i livet, og det kan følge barn og unge videre i livet når de blir eldre (Nordahl, Manger, Sørlie & Tveit, 2015, s. 13).

UngData's undersøkelser fra perioden 2011 - 2018 viser at 15% av landets videregående elever er ganske mye plaget av ensomhet, mens 12 % forteller at de er veldig plaget (Ungdata, u.å.). Hva som er årsaken til denne ensomheten kommer likevel ikke frem i denne undersøkelsen. Kanskje kan dette ha sammenheng med mangelen på vennskap eller et sosialt nettverk?

I denne artikkelen vil vi derfor se nærmere på hvordan unge mennesker opplever vennskap og et sosiale relasjoner, og hvilken betydning det har for dem. Vi spør derfor: *Hvordan vektlegger unge mennesker betydningen av vennskap og sosiale relasjoner i sitt eget liv?* Dette vil vi belyse gjennom Bourdieus (1986) teori om sosial og kulturell kapital, samt Søndergaards (2014) teori om sosial ekskludering. Datamaterialet består av to kvalitative intervjuer med to unge kvinner som kan karakteriseres som unge voksne. Før vi går videre inn på hva de unge kvinnene forteller, må vi gjøre rede for de teoretiske perspektivene av Bourdieu og Søndergaard.

Sosial og kulturell kapital

Pierre Bourdieu (1986) var en fransk sosiolog og antropolog, og er kjent for sin teori om økonomisk, sosial og kulturell kapital. Denne teorien kan bidra til å belyse faktorer som har betydning for vennskap og sosiale relasjoner. I denne artikkelen har vi valgt å legge vekt på sosial og kulturell kapital, på grunn av relevans for artikkelens problemstilling og tema. Likevel er det viktig å påpeke at både økonomisk, sosial og kulturell kapital må sees i sammenheng med hverandre. Det vil si at det å ha god økonomi også påvirker de sosiale og kulturelle ressursene enkeltmennesket innehar.

Sosiale kapital handler blant annet om å ha tilgang til nyttige sosiale nettverk. Dette kan for eksempel være venner eller gruppetilhørighet. Makten i denne kapitalformen er ifølge Bourdieu de mulighetene det sosiale nettverket eller tilhørigheten gir (Aakvaag, 2008, s. 152). Sosial kapital er derfor en viktig forutsetning for å lykkes i samfunnet, både sosialt og økonomisk. Bourdieu (1986) viser til hvordan sosial kapital kan sees i sammenheng med maktstrukturer som opprettholdes i samfunnet.

Kulturell kapital handler om tilgang til kulturelle ressurser og tilegnelse av kulturelle koder. Denne kapitalen kan forstås som en form for væremåte, et sett med verdier eller personlige erfaringer som man tilegner seg gjennom deltagelse i en kultur. Dette innebærer f. eks. å kunne forstå hvilke normer og regler som er gjeldende i en gitt kultur eller sosial kontekst. Tilgang til disse kulturelle ressursene og kodene kan igjen bidra til at man lettere får venner og et sosialt nettverk. Dette vil også gi avkastning via resultater i utdanningssystemet, gode jobber, muligheter innen politiske engasjement etc. (Aakvaag, 2008, s. 152).

Bourdieu viser også til forholdet mellom aktør og struktur. Det vil si at individet som aktør, med dens handlinger og væremåte, mer eller mindre styres av samfunnsmessige og sosiale betingelser, som da

kan forstås som struktur (Aakvaag, 2008, s. 152). Det sosiale kan slik sett ansees som strukturelle faktorer, som man på ulike måter indoktrineres i gjennom ulike trender og sosiale koder. Disse trendene og kodene er i stadig utvikling. Likevel påpeker Bourdieu at forholdet mellom aktør og struktur ikke kun er gjensidig begrensende, men også gjensidig muliggjørende (Aakvaag, 2008, s. 162). Både aktøren og strukturen vil slik sett kunne påvirke hverandre gjensidig.

Frykt for sosial ekskludering

Dorte Marie Søndergaard (2014) er professor i psykologi ved universitetet i Århus. Hun har forsket på mobbing og sosialisering blant unge. Hennes teori om sosial eksklusjonsangst kan bidra til å belyse noen av mekanismene som påvirker hvorfor de unge trekker seg unna når de opplever det sosiale som utfordrende. Temaet synes å være relevant innen alle grupper i samfunnet, det vil si at sosial ekskludering kan oppstå i både formelle og uformelle sammenhenger som blant annet i barnehager, skoler, familier, jobben, fritidsaktiviteter og vennegjenger.

Frykten for å bli ekskludert vokser ut av et grunnleggende menneskelig behov for sosial tilhørighet. Det vil si at unge mennesker har behov for å tilhøre en trygg sosial gruppe og ha vennskap med andre på samme alder. Ofte har unge mennesker en sterk forhåpning og ønske om å bli inkludert og godtatt i et miljø. Det kan derfor være ekstra sårbart dersom man ekskluderes, og beskrives som tap av verdighet. Dersom dette vedvarer over tid, kan det bidra til å skape frykt for å bli ekskludert (Schott & Søndergaard 2014 s. 54-55).

Søndergaard (2014, s. 54-55) påpeker på lik linje med Bourdieu at sosial kompetanse og forståelse av sosiale koder, er viktig for å delta i sosiale grupper. Det er avgjørende hvilke normer som fremtrer i de ulike sosiale konteksten, og hvorvidt medlemmene følger de sosiale normene som er bestemt i en gruppe. Dersom man ikke lykkes eller velger å gjøre det motsatte av hva som er akseptert, medfører en risiko for å bli ekskludert. Søndergaard (2014, s.54-55) hevder at frykten for å ikke passe inn i de sosiale gruppene kan føre til både eksistensiell angst og/eller en «sosial død». Ved slike tilfeller kan enkeltindividet føle på en indre uro, en opplevelsen av usikkerhet der man ikke vet sikkert om man har tilhørighet til den sosiale gruppa.

Metode

Den vitenskapelige forskningsmetoden som er benyttet i dette studie kan i sin helhet beskrives som en kvalitativ, narrativ tilnærming. Det er benyttet en indirekte intervjuetodikk, karakterisert som en uformell samtale der hensikten er å oppdage og få innsikt i ungdommens hemmelige verden. Ved å gjennomføre intervjuene på denne måten, legger man til rette for å få svar på spørsmål man ikke har stilt. Det skapes i tillegg en naturlig dialog med informanten, fremfor et intervju med ferdig formulerte spørsmål (Moshuus & Eide, 2016). Dette ligner i stor grad på det man kaller narrativer, som tar utgangspunkt i historier og fortellinger. Blix og Sørly (2017) beskriver narrativ tilnærming som en form for fortelling, og igjennom disse fortellingene skapes det historier.

Utvalget er to unge kvinner, og som sa seg villig til å intervjues i forbindelse med MaCE prosjektet. En av informantene har tidligere deltatt og er intervjuet for andre gang, mens en av dem er med for første gang. De forteller om ulike opplevelser som berører temaer som skoleavbrudd, det å befinne seg utenfor arbeidslivet og opplevelsen av å stå utenfor det sosiale. Begge informantene har lav sosioøkonomisk bakgrunn.

Det ble gjort lydopptak av intervjuene, som deretter ble transkribert, kodet og analysert. I intervjuene fortalte informantene mange sensitive opplysninger, og det er derfor gjort en rekke etiske vurderinger igjennom hele forskningsprosessen som igjen er godkjent av NSD¹. I det transkriberte materialet ble

¹ For hele MACE prosjektet basert på nasjonale retningslinjer om personvern

det hele tiden vurdert hvorvidt opplysninger som studiesteder, stedsnavn eller annen informasjon skulle anonymiseres. I sin helhet, skal man ikke kunne tilkjenne informantens identitet, og informantenes reelle navn ble derfor byttet ut med fiktive navn. På denne måten kan man ivareta informantenes personvern og anonymitet. De to informantene er derfor navngitt Siri og Julie.

Som nevnt, ble intervjuene gjort i den hensikt å belyse vennskap og sosiale relasjoner blant unge mennesker. Til denne artikkelen har vi derfor valgt å analysere materiale tematisk og trekke ut de unges erfaringer, tanker og refleksjoner om vennskap og sosiale relasjoner (Thagaard, 2013).

Analyse

Siri og Julie forteller at de enten periodevis eller gjennomgående, ikke har hatt venner i barnehagen, skolen eller på fritiden. Det vil si at dette er et gjennomgående element i oppveksten og livet deres, både som barn, ungdom og unge voksne. Begge informantene ga uttrykk for at vennskap er noe betydningsfullt, og at de har et ønske om å føle seg inkludert og akseptert i sosiale relasjoner.

Begge kvinnene har som nevnt lav sosioøkonomisk bakgrunn. Siris foreldre er skilte og begge jobber i lavlønnede yrker. Siri er i dag gift og har jobb. Hun forteller samtidig at hun har slitt og fortsatt sliter med sin psykiske helse. Julie vokste opp med en mor som var uføretrygdet og faren døde da hun var liten. I dag er Julie kronisk syk, og har måttet avslutte lærlingtiden. Hun har derfor ikke mulighet til å være i arbeid.

Siri

Som nevnt ovenfor, er Siri både gift og har en god jobb. Hun beskriver likevel en oppvekst preget av psykiske plager og mangel på vennskap og sosiale relasjoner. Allerede fra barnehagen, forteller Siri at hun slet med å finne sin plass i det sosiale samspillet. Dette gjorde at hun ofte trakk seg vekk fra de andre barna:

Det var noe feil med meg allerede i barnehagen. Mamma fikk bekymringsmeldinger, at jeg trakk meg unna de andre barna. Jeg ville ikke leke, forstod ikke de sosiale kodene, da var jeg tre – fire år. Det begynte allerede da med at jeg ikke var som alle de andre.

Som vi ser av sitatet ovenfor, beskriver Siri hvordan de sosiale kodene får betydning for å få innpass i leken eller de sosiale relasjonene i barnehagen. Ifølge Siri var ikke dette noe som kom naturlig for henne, og det endte ofte med at hun trakk seg unna de andre barna. Hun sier at det var noe galt med henne, og at dette på en måte ble konstatert da moren fikk bekymringer fra barnehagen. Som vi også ser, starter utfordringene med det sosiale tidlig i Siris liv.

Hun forteller videre at hun som ungdom flyttet for seg selv, men slet stadig psykisk. Dette gjorde det vanskelig å være sosial. De få vennene hun hadde, trakk seg også gradvis unna, da hun sjelden eller aldri var med på noe sosialt. Hun forteller også om opplevelsen av å ikke passe inn i det sosiale mønsteret. Det vil si at hun ikke passet inn i den vanlige oppfatningen av hvordan en ung person som har flyttet hjemmefra burde leve livet sitt. Hun sier at også at det var vanskelig å jobbe og at hun gikk mye hjemme.

Det ble vanskelig med venner for jeg blei jo egentlig bare dårligere og dårligere. Jeg hadde kjæreste og samboer, men ting fungerte ikke så godt. Venner begynte å slutte å spørre meg om å bli med på ting. De begynte å slutte å ta kontakt, jeg fikk egentlig beskjed om at jeg sa jo nei uansett så hvorfor skulle de gidde.

I sitatet forteller Siri om hvordan de psykiske utfordringene også skapte utfordringer for vennskapene hennes. Hun forteller at dette eskalerte i takt med at hun ble dårligere og at venner oppfattet det som at hun «ikke gadd å bli med». Til slutt virket det som om Siri slet med å komme seg ut av et uheldig

mønster. Det vil si at det psykiske førte til at hun vegret seg for det sosiale, som igjen resulterte i at vennene trakk seg unna. På den måten kan det virke som om den psykiske helsen ble forverret av mangel på venner og omvendt.

Julie

Den andre informanten, Julie, forteller om en hverdag som hjemme-værende grunnet kronisk sykdom. Hun ble syk for 7 år siden, da hun var lærling. Dette førte til en nedtrapping og tilslutt avslutning av lærlingtiden, uten at den var fullført. Hun forteller om en oppvekst med et vanskelig forhold til mor og en far som døde tidlig. Moren opplevdes som distansert og lite engasjerte i Julies hverdag. Hun forteller at mor ofte bare lå og sov eller ikke var hjemme.

Barne- og ungdomsskole årene var preget av et høyt fravær fra skolen og hun forteller at hun var mye alene. Hun forteller at hun hadde ingen som hun kunne kalle en nær venn. Etterhvert ble det også vanskelig å stå opp om morgenen.

På skolen opplevde hun at lærere hadde liten tro på henne. Hun følte heller ingen tilhørighet til andre jevnaldrende. Deres sosiale status og ikke minst hverdag, virket veldig ulikt hennes egen. Hun forsto ikke de jevnaldrende væremåte, og slet med å forstå det sosiale samspillet. Hun trakk seg derfor unna og ble ifølge henne selv merket som en «raring».

Julie beskriver at hun fortsatt føler seg veldig ensom. Hun har per dags dato en kjæreste, men føler at det ikke blir det samme som å ha en venn å prate med og kunne finne på ting med. Hun opplever at han er sliten når han kommer fra jobb og at det blir «feil» og mase for mye på han. Å være sosial er også vanskelig på grunn av den kroniske sykdommen, fordi Julie blir veldig fort sliten. Hun forteller hvordan hun opplever at livet går forbi henne, uten at hun får være med.

Nå er jeg bare i den samme sirkelen jeg har vært i mange år. Jeg gjør egentlig ikke så veldig mye.. jeg kjeder meg, det er det livet mitt går ut på, sove, kjede seg og ikke ha noe sosialt nettverk [...] Jeg kjenner jeg er veldig misunnelig på andre. Jeg tror det er den største tingen.

I dette sitatet beskriver Julie hvordan hun nå som 25-åring opplever hverdagen sin. Hun sier hun føler seg bitter og sjalu på andre mennesker som får være sosiale og gjøre de de ønsker. Hun opplever eget liv som kjedelig og på stedet hvil, uten et sosialt nettverk som kan lette eller bedre hverdagen med kronisk sykdom.

Diskusjon

Fortellingene belyser hvordan disse ulike unge kvinnene deler et felles ønske om å ha venner og sosiale relasjoner. Begge kvinnene viser til at de har opplevd ensomhet og mangel på vennskap og sosiale relasjoner over lengre tid. Dette er knyttet til arenaer som barnehage, skole og fritid. Siri og Julie snakker om utfordringer knyttet til det å forstå de sosiale kodene. De opplevde at andre trakk seg unna dem, fordi de ble opplevd som annerledes, rare og forsto ikke det sosiale samspillet. At Siri og Julie trakk seg unna på denne måten, synes å ha bidratt til at det var vanskelig å komme seg ut av et uheldig mønster med å trekke seg unna sosiale relasjoner. Utfra kvinnenes fortellingene, virker det som om det å stå utenfor og ikke ha en venner, kan ha en sammenheng med både trivsel i eget liv og egen psykisk helse.

Sosiale koder og uheldige mønstre

Som tidligere nevnt, var fokuset i denne artikkelen å belyse informantenes egne opplevelser og refleksjoner rundt vennskap og sosialt nettverk. Vi ville derfor undersøke hvordan unge voksne vektlegger betydningen av vennskap og/eller sosialt nettverk i sitt eget liv. Til tross for at de to kvinnene hadde ulike historier med forskjellige opplevelser og tanker rundt dette, hadde begge en opplevelse av å stå utenfor det sosiale, enten i barnehage, skole eller fritid. Felles for dem var også

deres lave sosioøkonomiske bakgrunn. På bakgrunn av dette, har vi valgt å drøfte informantenes fortellinger opp mot teorien vi tidligere har presentert.

Som vist, fortalte både Siri og Julie at de hadde hatt utfordringer med å forstå sosiale kodene eller deres jevnaldrenes væremåte. Allerede fra barnehagen slet Siri med å forstå de sosiale kodene, og fortalte at det var en slags «feil» med henne som gjorde at hun ikke klarte å delta i lek. Julie fortelle også at hun ble ansett som en «raring» av de jevnaldrende, og at hun ikke forsto deres væremåte. Sett i lys av Bourdieus (1986) teori om sosial og kulturell kapital, kan det å forstå sosiale koder ha stor betydning for hvorvidt man klarer å sosialiseres inn i et miljø. Dette har sammenheng med kulturell kapital, som i stor grad er basert på de kulturelle rammene som gitt innenfor en sosial kontekst. Dette innebærer at mennesker har ulike former for kulturelle ressurser, som blir avgjørende for deres evne til å inngå i et sosialt spill. Dette kan være helt konkrete ting, som f. eks. hvem klær som er tillatt innenfor en kultur eller hva som er aksepterte samtaletemaer i en gruppe. I Julies fortelling ble klær trukket frem som et eksempel på at hun ikke var lik de andre eller ble akseptert. At begge kvinnene har lav sosioøkonomisk bakgrunn har også sammenheng med disse sosiale og kulturelle kodene.

Når man tar liten del i det sosiale samspillet slik som både Siri og Julie, kan det være vanskelig å utvikle både sosial og kulturell kapital. Når unge faller utenfor, kan det være vanskelig å komme inn i et sosialt miljø igjen. Dette er fordi det sosiale miljøet kan forstås som en kultur med mange kulturelle koder, som endres hele tiden (Aakvaag, 2008; Bourdieu, 1986). Basert på en slik forståelse, kan man tenkes at både Siri og Julie kommer inn i en uheldig mønster som det er vanskelig å bryte ut av. Dette gjenspeiles i teori av Søndergaard (2014), som hevder at opplevelse av ekskludering kan føre til frykt (eller angst) for å bli avvist. Dette kan igjen bidra til at man unngår sosiale kontekster.

Det kan for eksempel virke som om Siri og Julie valgte å trekke seg unna andre jevnaldrende når de ikke forstår de sosiale kodene og opplevde å ikke passe inn. Det kan virke som om kvinnene synes det ble lettere å være alene til tross for at de følte seg ensomme og lite tilfreds. Søndergaard (2014) påpeker at opplevelsen av ekskludering kan oppleves som en eksistensiell angst eller sosial død. Basert på hva informantene forteller, kan det også virke som om opplevelser i tidlig barndom og ungdomsår, på ulike måter har opplevdes som en form for «sosial død» for dem.

Bourdieu trekker også frem at mennesker finner styrke i det å ha et sosialt nettverk. Det vil si å kunne ha noen å snakke med og å kunne føle tilhørighet til (Aakvaag, 2008, s. 152). Det å fremstå som sosialt attraktiv har slik sett en stor betydning for barn og unges oppvekst (Nordahl, Manger, Sørlie & Tveit, 2015, s. 13). Når man ikke oppnår dette, kan det oppleves som veldig sårt (Aakvaag, 2008). Dette kan belyses av Bourdieus teori om aktør og struktur (Aakvaag, 2008). Han beskriver dette som en dynamikk som gjensidig påvirker hverandre. Når de unge opplever at strukturen rundt dem er ekskluderende, går påvirkning kun en vei. Strukturen påvirker den unge til å trekke seg unna og man opplever på sin side at man ikke har noen påvirkningskraft tilbake. Dette kan bidra til avvising og sosial retrett opprettholdes således over tid.

På bakgrunn av disse ulike perspektivene kan det derfor synes som både Siri og Julie sliter med å bryte ut av dette uheldige mønsteret, der mangel på vennskap og sosiale relasjoner opprettholdes fordi kvinnene trekkes seg tilbake fra sosiale arenaer.

Avslutning

I denne artikkelen har vi forsøkt å belyse de to unges kvinnenes egne erfaringer og opplevelser av vennskap og sosialt relasjoner. Begge forteller ulike historier om egen oppvekst, men felles for dem, er opplevelsen av å føle seg utenfor sosialt. Det vil si at de begge savner venner og relasjoner. Det vil si å ha et sosialt nettverk. Som beskrevet gjennom teori, analyse og diskusjon, er det å fremstå sosialt attraktiv og ha venner særdeles viktig for unge mennesker. Dette innebærer å beherske sosiale koder og inneha kulturelle koder for hva som er akseptert eller ikke i et sosialt miljø. I sin helhet kan det

derfor synes som om det finnes strukturelle faktorer som påvirker individets handlingsrom og evne til å sosialiseres i en gitt sosial kontekst.

Avsluttende vil vi argumentere for at vennskap bidrar til å styrke trivsel på alle arenaer i unges liv og gir en god selvfølelse. Dette kan igjen ha betydning for bedre psykisk helse, vekst og utvikling. Derfor er det viktig at samfunnet tilrettelegger for at alle unge mennesker, uansett sosioøkonomisk bakgrunn, har tilgang til gode relasjoner og trygge nettverk blant jevnaldere. Her spiller barnehager, skoler og fritidsaktiviteter en viktig rolle.

Litteratur

- Aavaag, G. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Oslo, abstrakt forlag A
- Askland, L., Sataøen S. O. (2014). *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst*. (3 utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Blix, H. B., Sørly, R. (2017). *Fortelling og forskning: Narrativ teori og metode i tverrfaglig perspektiv*. Orkana Akademiske.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. I J. Richardson (red.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (s. 241–258). New York: Greenwood. Hentet mai 2020 fra: <http://www.socialcapitalgateway.org/sites/socialcapitalgateway.org/files/data/paper/2016/10/18/rbasicsbourdieu1986-theformsofcapital.pdf>
- Brostrøm S. (2000). *Sosial kompetanse og samvær: Vi er venner ikke sant?* Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Frønes, I. (2013). *Å forstå sosialisering*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Moshuus, G. H., & Eide, K. (2016). The Indirect Approach: How to Discover Context When Studying Marginal Youth *International Journal of Qualitative Methods* 15(1). <https://doi.org/10.1177/1609406916656193>
- Nordahl, T., Sørli, M-A., Manger, T & Tveit, A. (2015). *Atferdsproblemer blant barn og unge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlag.
- Ungdata. (u.å.) *Ensomhet*. (2001-2018) Oslo: Velferdsinstituttet NOVA ved Oslomet. Hentet mai 2020 fra <http://www.ungdata.no/Venner/Ensomhet>
- Utdanningsdirektoratet (u.å.). *Barns trivsel – voksnes ansvar*. Hentet mai 2020 fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/trivselsveileder/4-Vennskap/>
- Schott, R. M. & Søndergaard, D. M. (2014). *School bullying: New theories in context*: Cambridge University Press.